

ІНСТИТУТ АРХЕОЛОГІЇ НАН УКРАЇНИ

АРХЕОЛОГІЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ В УКРАЇНІ

2009

ВИДАЄТЬСЯ ЩОРІЧНО. КИЇВ

ЗМІСТ

Від редакції	7
АДАКСИНА С.Б., МЫЦ В.Л., УШАКОВ С.В. Исследования Генуэзской крепости Чембало в 2009 г.	8
АЙБАБИН А.И., ХАЙРЕДИНОВА Э.А. Раскопки раннесредневекового Боспора в 2007—2009 гг.	10
АКСЕНОВ В.С. Исследования катакомбного могильника у с. Верхний Салтов	12
АКСЕНОВ В.С. Охранные работы на могильнике салтовской культуры у с. Металловка на Харьковщине	17
АЛЕКСЕЕНКО Н.А., ДЬЯЧКОВ С.В. Раскопки на участке у башни 6 в припортовом районе Генуэзской крепости Чембало в 2009 г.	20
АНДРУХ С.И., ТОШЕВ Г.Н. Исследования на Мамай-Горе в 2009 г.	22
БАЛАКІН С.А., ЗАЖИГАЛОВ О.В. Дослідження на території Києво-Печерського заповідника 2009 р.	23
БАРАНОВ В.І., БОБРОВСЬКИЙ Т.А., КАРЛОВ С.В. Дослідження поселення Маріамполіс у 2009 р.	25
БЕЙЛИН Д.В., КУЛИКОВ А.В., БЕЙЛИНА С.А. Разведки северо-восточной оконечности Керченского полуострова	28
БЕРНАЦКИ А.Б., КЛЕНИНА Е.Ю. Исследования квартала LX в западной части Херсонесского городища в 2009 г.	32
БЛЯЄВА С.О., КАРАШЕВИЧ І.В., ФІАЛКО О.Є. Про роботу Південної середньовічної експедиції у 2009 р.	35
БОЛТРИК Ю.В., ІГНАЧЕК М., ОЛЕДЗКІ Л. Дослідження Северинівського городища на Поділлі	36
БОЛТРИК Ю.В., КАРАШЕВИЧ І.В., КОЗЮБА В.К., КРАВЧЕНКО Е.А. Коротка інформація про результати досліджень Канівської експедиції	38
БОРИСОВ А.В. Розвідки в Пороссі у 2009 р.	40
БОЧАРОВ С.Г., НОВИЧЕНКОВА Н.Г., ГОРБУНОВ В.И. Исследования Восточно-Крымской (Феодосийской) экспедиции в 2009 г.	41
БРОВЕНДЕР Ю.М., ЗАГОРОДНЯЯ О.Н. Раскопки поселения эпохи бронзы Червонэ озеро 1 на Картамышском рудопроявлении в Центральном Донбассе	42
ВАХОНЄВ В.В. Підводно-археологічні роботи біля скель Адалар у Криму в 2009 р.	42
ВАХТИНА М.Ю., СОН Н.А., СТОЛЯРЕНКО П.Г. О работе Порфмийской экспедиции ИА НАНУ—ИИМК РАН в 2009 г.	47

І.А. Сніжко

ДОСЛІДЖЕННЯ ПІЗНЬОПАЛЕОЛІТИЧНОЇ ПАМ'ЯТКИ БІЛЯ с. КАМ'ЯНКА

In 2009, research of a settlement near Kamianka village of Izyum Region in Kharkiv Oblast was ongoing. Planigraphic structure and character of stone inventory allow the author to define it as a workshop settlement with one-act forming of cultural layer and to refer it to the end of the Late Palaeolithic Age.

Експедиція Харківського історичного музею у 2009 р. продовжила дослідження пізньопалеолітичної пам'ятки біля с. Кам'янка Ізюмського р-ну Харківської обл. Пункт, який попередньо можна визначити як стоянку-майстерню, відкритий у 2004 р. Вона займає мис біля впадіння в р. Сіверський Донець невеличкої правої притоки Суха Кам'янка, за 1,5 км на південний схід від с. Кам'янка (рис. 1, 1). Мис являє собою горизонтально виположену терасу, що височіє над рівнем р. Сіверський Донець на 8—10 м. Дослідженнями 2005—2008 рр. розкрито площу 66 м². Культурний шар представлений розщепленим кременем, що демонструє всі стадії обробки від жовна до знаряддя, фрагментами кісток тварин, дрібними шматочками червоної та жовтої вохри, вугілля. Знайдено також кілька відщепів та уламків кременю зі слідами перебування у вогні. Пізньопалеолітичний культурний шар не має специфічного забарвлення, розтягнутий по вертикалі. Найбільша концентрація знахідок спостерігається частково в темно-, світло-коричневому та жовтуватому-палевому суглинку, окремі артефакти трапляються також в гумусовому горизонті та типовому лесі. Відзначено деяке падіння залягання культурного шару з півдня на північ і з заходу на схід, що відповідає зниженню рельєфу в бік обох річок, а також пов'язане з особливостями ґрунтоутворення в голоцені.

Крем'яні знахідки добре збереглися, не обкатані, поверхня вкрита патиною. В якості сировини використовувався сірий напівпрозо-

рий крейдяний високоякісний кремій місцевого походження.

Планіграфічна структура культурного шару включає скупчення крем'яних артефактів, які, вірогідно, відбивають робочі місця, де відбувалося розколювання кременю. На користь цього свідчать також і випадки ремонту в скупченнях.

У 2009 р. дослідження були продовжені: з західної сторони до розкопаної ділянки зроблено прирізку 12 м² (рис. 1, 2). Як і в попередні роки, використано методику дослідження культурного шару умовними горизонтами потужністю близько 5 см. До глибини 0,2 м ґрунт знімався лопатами. Далі культурний шар розбирався за допомогою ножів. Усі знахідки по можливості лишали на місцях до остаточної фіксації. Кожен залишений на місці кремій одержував номер і наносився на план. Далі проводилися фотографування та інструментальна зйомка. Після виконання цих робіт кремій було знято. На ділянках, де культурний шар був досліджений на всю глибину, проведено зачистку дна розкопу і прокопано контрольні 10 см. Фіксувався кремій, опущений вниз із культурного шару по кротовинах.

На дослідженій ділянці в північному напрямку спостерігається деяке падіння культурного шару, пов'язане із загальним зниженням поверхні мису в бік Сіверського Дінця, а також у східному, в бік р. Суха Кам'янка. Опис стратиграфії відкладів подається за західною стіною (квадрати 7 М—С).

Знахідки розпорошені по вертикалі в доволі широкому діапазоні — від 0,1 до 1,1 м. Отже, всю лінзу, що містить артефакти, коректніше називати горизонт знахідок, ніж культурний шар. На ділянках, де можна простежити рівень первинного відкладання знахідок, він корелюється

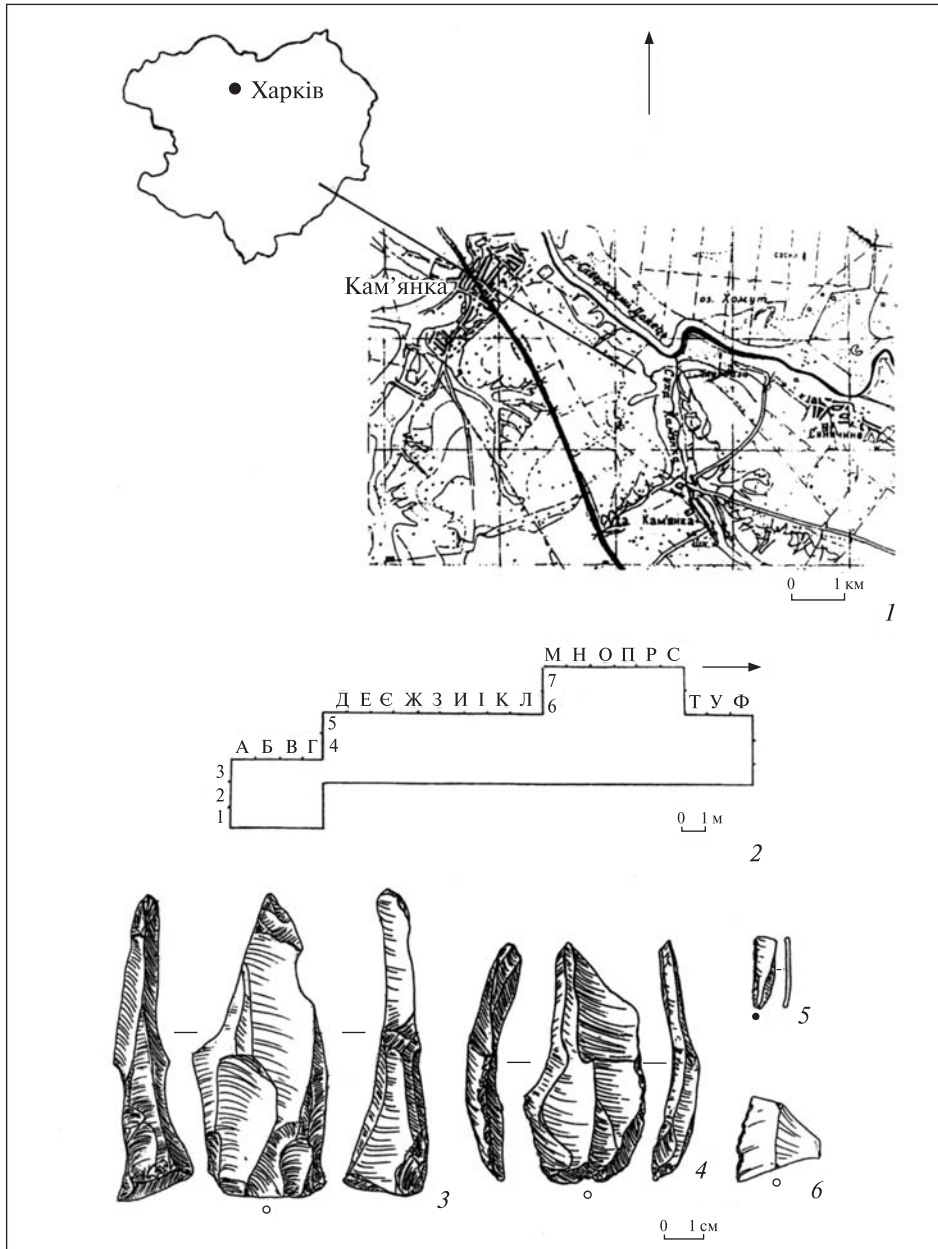

Рис. 1. Поселення біля с. Кам'янка: 1 — локалізація пам'ятки; 2 — план розкопу; 3—6 — крем'яний інвентар

Горизонт	Кв. 7М	Кв. 7С	Опис відкладів
Горизонт А	0—0,40 м	0—0,50 м	Гумусовий горизонт, темно-сірий, важкосуглинковий, не ущільнений, з кротовинами, виконаними матеріалом горизонтів ВС, С(в)рґ; перехід униз чіткий
Горизонт В	0,40—0,60 м	0,50—0,78 м	Темно-коричневий, важкосуглинковий, грудкуватий, не ущільнений, з кротовинами, виконаними матеріалом горизонтів С(в)рґ, Срґ
Горизонт ВС	0,60—0,68 м	0,78—0,90 м	Світло-коричневого кольору, важкосуглинковий, слабоушільнений, грудкувато-призматичної структури; кротовини виконані матеріалом горизонтів В, С(в)рґ, Срґ, тонкий
Горизонт С(в)рґ	0,68—0,80 м	0,90—1,10 м	Жовто-пального кольору, неоднорідно забарвлений, середньосуглинковий, пилюватий, безструктурний, з кротовинами, виконаними матеріалом горизонтів В, ВС
Горизонт Срґ	0,80—1,10 м	1,10—1,20 м	Типовий лес, дуже пошкоджений кротовинами, що виконані матеріалом горизонтів В, ВС

зі стиком літологічних горизонтів давньоголоценового ґрунту та причорноморського лесу.

Колекція знахідок із пізньопалеолітичного культурного шару налічує 1012 артефактів і розпадається на такі групи.

Нуклеусів 12 екз. Одноплощадкових 3 екз.: конічний та два з ребристою тильною частиною. Двоплощадкових 7 екз.: три підпризматичні з зустрічним сколюванням в одній площині, з ребристою тильною частиною; один підконічний із зустрічним сколюванням, з ребристою тильною частиною, використовувався як відбійник; два торцевих на фрагменті жовна та один з ребристою тильною частиною, спрацьований. Триплощадкових 2 екз.: підпризматичний та аморфний.

Нуклевидних уламків 9 екз., одне жовно — відбійник зі слідами використання.

Група технічних сколів налічує 80 екз. і представлена сколами формування та підживлення нуклеусів, ребристими сколами та їхніми фрагментами, поправками площадки нуклеусів.

Відщепів та їхніх фрагментів 273 екз.: 26 первинних, 48 напівпервинних і 65 пластинчастих. Пластини, пластинки та їхні фрагменти налічують 48 екз., мікропластинки та їхні фрагменти — 9 екз.

До знарядь належать: різець двогранний серединний (рис. 1, 4); стамескоподібне знаряддя на масивному сколі з нуклеуса (рис. 1, 3); відщеп (фрагмент дистальної частини) з ретушшою утилізації (рис. 1, 6); мікропластинка з притупленим краєм, фрагмент базальної та медіальної частин (рис. 1, 5); мікропластинка з притупленим краєм, фрагмент дистальної частини.

Лусочок — 288 екз., уламків різних розмірів та форми — 284 екз.

На площі знахідки розподілялися нерівномірно, утворюючи ділянки більшої чи меншої концентрації. В квадраті 6 О відзначено скупчення, до якого входили жовно з кількома сколами, пренуклеус — жовно з однією оформленою площадкою та кількома сколами, кілька масивних первинних відщепів, ребристі сколи, різець, відщепи, пластинки та численні лу-

сочки і уламки. Невелике скупчення зафіксоване в квадраті 7 П. Його утворювали сколи формування нуклеуса, сколи поправки площадки нуклеусів, відщепи, пластини, лусочки та уламки. Група знахідок в квадратах 6 П—Р є продовженням скупчення, дослідженого в квадратах 5 П—Р минулого року. Тут знаходилися жовно з кількома сколами, дво- та триплощадкові підпризматичні нуклеуси, нуклеус, що використовувався як відбійник, масивні сколи формування нуклеуса, ребристі сколи, сколи поправки площадки, відщепи (зокрема первинні та напівпервинні), пластинки та мікропластинки, стамескоподібне знаряддя, мікропластинка з притупленим краєм, численні лусочки та уламки. В північно-західному секторі квадрата 6 П знахідки утворювали щільне скупчення, дещо заглиблене в лес.

У більшості досліджених нині скупчень простежується тенденція до зміщення знахідок під впливом делювіальних процесів. Майже всі вони мають видовжену форму, орієнтовану на північ, північний схід та схід, у бік річок Сіверський Донець та Суха Кам'янка. В трохи згладженому вигляді це спостерігається і в сучасному рельєфі. Знахідки часто знаходяться в стані на ребрі з нахилом в означений бік.

Таким чином, на ділянці, дослідженій 2009 р., пізньопалеолітичний кремій траплявся від поверхні (в шарі оранки залягав у перевідкладеному стані), досягаючи найбільшої концентрації на глибині від 0,5—0,8 м у південній частині розкопу до 0,6—0,9 м у північній. Культурний шар представлений крем'яними артефактами, дрібними фрагментами кісток тварин, дрібними шматочками вохри та вугілля.

На поселенні відбувався повний цикл розщеплення. Планіграфічна структура є типовою для стоянок-майстерень із одноактним (одноразовим) формуванням культурного шару: простежені скупчення кременю, які, ймовірно, відповідають робочим місцям. Характер крем'яного інвентарю та стратиграфічні умови його залягання дозволяють датувати пам'ятку початком фінального палеоліту.

